

Nada
Gaborovič

Portret

Listi so bili zloženi in speti. Brez potrebe jih je poravnal. Tako torej. Vhod v Hudičeva luknja je s tem odprt, a koga bi le vleklo noter, ko je zdaj vse dokončno premerjeno in razloženo. Ljudi zanimajo samo skrivnosti. Da so brezna lepa sama po sebi, jim ni mar. Da lahko vanje posije svetleča se sončna luč, takole opoldne, četudi le za nekaj hipov in še to skozi edino režico, ne bodo

izvrtali, ker jim za take reči preprosto ni. O sencah bore malo razmišljajo.

Potežkal je debeli tipkopis.

Cela Hudičeva luknja je notri, cela. S svojimi sivinami, krvjo, turobnostmi, zablodami, izdajstvi. Ničesar nisem izpustil, nič se mi ni izmuznilo. Saj sem počel samo to, vse svoje žive dni sem se ubadal s tem, mu je tinknilo v možganih, ker sem si prisegel, da bom stvari prišel do dna. Odkar pomnim zase, me ni mogla prevzeti nobena druga reč, kaj šele, da bi me potegnila za sabo.

Bil sem stvaren in nepristranski. Ničesar nisem zamolčal, ničesar prikril. Ni bilo zmeraj ravno lahko, a vsako ceno je treba plačati. Ampak zdaj je vse tukaj, je pribil v mislih. Pošteno opravljeno delo. Vredno pravega moža.

Zrl je na plod svojega polstoletnega početja.

Koliko je bilo treba vedeti. Koliko volje, trdnega uma, znanja, vztrajnosti. Koliko prebranih knjig, prelistanih dokumentov, predejanih slik, razumnih primerjav, nakopičene moči, ki je rada skopnela pred vsakim novim dokazom, ki ga je bilo treba ovreči ali sprejeti.

Vse to sem zbral, razvrstil, nanizal, uredil, razložil, podprl ali zanikal. In koliko je bilo vzporednih rovov, koliko novih in novih žrel, ki so se odpirala, pa brezen, ki pa sem jih vendarle prehodil, kot sem premeril vse razdalje. Za las nisem odstopil od namena, da bi ostalo karkoli med nama, med mojim ciljem in menoj. Od vsega začetka sem vedel, da je kot gmota v tebi in da te na koncu skuša zmeraj zadušiti, zmeraj zadušiti, tako ali drugače. Podnevi in ponoči – nabira se in se veča. Raste kot goba na deblu drevesa, če si drevo to želi ali ne. Njeno je, da se poji s sokovi, ki niso iz

njenih korenin. Usojeno ji je, da se redi, bolj ko duši drevo. Ni njeno, da si bere levite, ker to počne, da bi preživela. Zaredila se je, da bi živela in ubijala drugega.

Skoraj bi me zadavila, ker je bila žilava in odporna, je vedel, ust pa ni odprl. A tudi moj napuh je bil velik. Nisva in nisva odnehala. Štirideset, dvainštirideset, štiriinštirideset let? Leto gor ali dol. Nazadnje je odnehala, seme nagravnjo. Dala se je gnesti po mili volji. Dala si je priti čisto blizu. Izcedil si lahko, kar si znal.

In, je v duhu zajel sebe celega s pogledom, izkazalo se je, da greh, ki sem si ga že hotel pripisati, ni bila neumnost, ta mati častihlepja, pač pa neustavljiva potreba po resnici.

Saj za resnico ti je šlo, bi rekli, kaj; za razodetje resnice, razodelavec?

Lastni pikrosti do sebe navsezadnje oprostiš, saj jo opravičiš, četudi ne lahko. Ker je občutil zmagoslavje zmagovalca, je takoj pozabil. Vrnjeni občutek lahkosti, osvobojenosti od ubijalskega, zavratnega priseska v sebi, je ravnodušnost pozlatila z dobrohotno naklonjenostjo, to rešilno sintezo simpatije in antipatije. Ni si mogel kaj, da bi si ne priznal, kako ga je kar naprej vabil kompromis med njima; ampak bi ga ravnodušnost do tistega, kar je počel vsa ta leta, res odvrnila od vztrajnosti, ki je proizvajala moč za vrtenje v začaranem krogu?

Kajti kaj drugega, hudimana, je bila Hudičeva luknja kot začarani krog? Neizmerna tišina čez tisto, kar je bilo, in kapljanje apnenčastih kapelj s kamnitih stropov na kamnita tla, na nepremične tvorbe z votlimi pogledi, starimi kot neskončnost.

Nabral sem si sčasoma tudi ponižnosti, čeprav nezavedno. Brodil sem bos po vodi. Jemal sem prst v roke. Kuril sem majhne kresove v Hudičevi luknji, če je bilo le pretemno. Spoštljivo sem polnil pljuča z zrakom, ki je strujil skozi hodnike in rove, po katerih sem moral.

Ni mu bilo, da bi se spovedoval sam sebi. Še manj, da bi se postavljaj, branil ali opravičeval. Stvari so bile, kakor so bile. Zdaj se ni dalo spremeniti čisto nič več, ker je bilo vse dokončano in dokončno. Zdaj je bilo vse za njim in pred njim. Kar je bilo v njem, je bilo zunaj njega. In to zunaj njega je bilo v njem. Bil je, kar je moral biti, iskal je, da bi na koncu razodel, najsi ga bo pri tem oblivala ledena zona, obhajalo zadovoljstvo, ali pa ga bo zgrozila skomina po tistem, kar je pač zanemaril zaradi tega tu.

Šel je s prsti čez rokopolis.

Ničesar ni, česar ne doženeš. Ničesar ni zunaj tebe, česar ne bi bilo v tebi. In v tebi ga ni kotička, ki ga ne bi odkril zunaj sebe. Zazdelo se mu je, da je zelo blizu nečemu. Še vedno pa je bil obseden od usode Hudičeve luknje, ki je živel z njo tako dolgo in ona z njim, da se nista in nista mogla otresti drug drugega.

Pregnusna usoda je bila to, da ne bi vztrajal in zanemaril drugega, več, si je zlogoval. To ga je, kakor črkovanje, zabavalo na neki poseben način. Bilo je, kot da ustavlja tek časa.

Tista grda gmota je potemtakem proč, ker je več ne občutim, je ugotovil stvarno. Nekakšno mikroskopsko majhno zastrupljanje jo je uni-

čilo. Kdove kdaj jo je že napadlo, pa se je krčevito upirala. Jaz sem se trudil na vse kriplje po svoje, ona po svoje. Nazadnje je splahnela. Ni je več. Na to se bo treba še navaditi.

Pritisnil je na gumb kasetofona.

Glasba s traku je zvenela kot tinkljanje redkih, počasnih kapelj na kamnito podlago. Govorila je z njegovim jezikom. Ko se je pahljačasto razpela čez njega, jo je začutil kot neskaljeno bistro vodo, kakršna je v grabnu pred luknjo in ki jo opaziš šele, ko stopiš vanjo. Ko je bil deček, je telebnil vanjo, kot je bil dolg in širok. Kaj je pravoda, je doumel šele pozneje, ko se je oklenil usode Hudičeve luknje in si jo prilastil za vse svoje žive dni.

Do nocoj, je trdo rekel, presenečen nad lastno odločnostjo.

Posegel je po vrču in nastavljal usta. Četudi je stala že nekaj ur, je studenčnica bila polna slasti in krepčilna, kot bi jo hranilo večno pretakanje iz osrčja v barve svetlobe zunaj na površju, v zvoke skozi plasti na kamenje, čez katero je tekla skoraj neopazno.

Vse zares dobro in pristno je komaj opazno, si je razodel naglas, kar je vedel že nekaj časa. Nikoli ni razglašeno. Kot ni nič v nas ne zunaj nas, kadar smo utišali glasove. Dokler jim nisi kos in jih ne zmoreš ubrati na prave strune, ne moreš razlikovati pristnih zvokov od lažnih, od morilskih, ubijalskih. Čisto nas omrežijo. Gorje, če jim podležeš. Zlepa se ne izmotaš in mečeš vse vkup v en koš.

»Tako pa ne gre,« je ugovarjal in bil tako v tem, da je šele čez čas opazil, kako se je stemnilo in se po rebreh naokoli prižigajo luči po kmečkih hišah, skednjih in v hlevih. Zraven se je oglašalo mukanje, odsekan pasji lajež, zateglo pozvanjanje, čisto na dnu, tik zraven njega, pa polšje cirkanje.

Položil je obe dlani na rokopis.

»Ničesar ne bi mogel dodati ne odvzeti,« je slovesno oznanil polšji družini, ki se je gnetla na tramu poševno pred njim.

Zasmejal se je.

Bile so celo zanj praznične besede.

»Dvakrat po četrt stoletja.«

Umaknil je roke.

»Dolgo, plodno ustvarjalno življenje, ni kaj.«

Polhi so s temnimi očkami strmeli vanj in se prerivali. Bil je čas za večerjo, le da je on na to čisto pozabil. Bilo je tako presenetljivo in nenavadno, da je imel pred seboj zloženo vse, kar je naredil v svojem življenju. Vse, kar ga je terjalo slednji dan, mu jemalo spanec, kratilo druga zadovoljstva, ki se jim je zvečine tako in tako odrekal. »Smisel in pomen je bila edino in samo Hudičeva luknja, kaj, zdaj pa je opravljeno,« je rekel k polhom, ki jih je zmedel trdi zvok njegovega glasu in so se prihulili k tramu, previdno kukali izpod njega, kot bi ga hoteli uzreti iz drugačne perspektive.

Mrak je lezel od vseh strani, se bolj in bolj, otipljivo, gostil. »Ničesar nisem prezrl. Nič izpustil. Bolj ko sem prodiral v globine, več ko se mi je

razodelo, manj pomemben je bil smoter sam.« Bilo je povedano. Zakaj tudi ne. Končno je v tem celo njegovo dolgo življenje.

Kaj pa potem? je tinknilo v glavi.

Vstal je in nalil mleka na ovsene kosmiče. Zajel je nakajkrat, potem dopustil, da so planili nad skledo polhi. Zgledno vljudno in olikano so se gnetli na mizi pred njim, čeprav zmerom niso bili takšni. Debela sveča, ki jo je prižgal, jih ni motila, le uprasnjevanje vžigalice jim je bilo zoprno in odveč; moteč šum, ki ni sodil semkaj v spokoj in tišino. Ko so se lotili orehov in lešnikov v peharju, se je potopil spet v svoje stanje.

Ni bil več gibčen kot še pred kratkim. Mogoče moč zapusti človeka tedaj, ko je napisal zadnje poglavje svoje knjige. Ali ko je razkosal gmoto, ki ga je dušila skozi čase prebijanja zapor, pregrad, obzidij, brez česar ne prideš daleč v svojih naporih?

Ampak to ga ni skrbelo. Zdaj že ne, če ga je prej, ko je sleherni podatek, slednji dokument, vsako nadrobnost tako rekoč rentgeniziral, da se je pričel o neoporečnosti zapsanega, o popolni verodostojnosti, nezlaganosti, tehtnosti, vrednosti prispevka k celotni podobi zgodovine Hudičeve luknje.

»Zdaj ni več kaj spremeniti,« je rekel in spet vključil kasetofon. Polhi se niso zmenili za znane zvoke. Prevečkrat so jih že slišali, pa tudi sicer so se naravno vključevali v izbo in vse v njej.

Dobro, natančno, neoporečno opravljeno delo.

Rahlo je odrinil rokopis, da je z vso težo položil roke do komolcev na debelo mizno ploščo. Tako so roke ostale lahko dolgo časa mirne in jih je mogel opazovati. Konec koncev je v njih moč, opravile so več, kot lahko verjameš v mladosti.

Pod suho, razpokano kožo so se razpredale žile in žilice. Nehote se je ozrl po rokopisu. Kot bi iz njegovih rok prešlo vanj, se napolnilo s sokovi njegovega telesa, pričelo razpredati žile, kite, mišice, živce, obraščati kosti, napenjati svojo kožo, se leviti in kazati neodvisno rožnato, mlado polt, ki jo bodo božali tuji pogledi, se dotikale neznane roke, zapredale kdove čigave misli.

»Bilo si moje v dobrem in zlem, zdaj pa nad teboj nimam več moči.« Saj če tako dolgo iščeš, ga je obšlo, se ti razodene vse. Se ti mar ni? Se ti ni, razodevalec? Moral si poiskati vzroke in razlage, da si odkril posledice; da noben zločin ni ostal prikrit; da je Hudičeva luknja kot na dlani. Saj to 'si hotel. To si moral. Za to si tvegala vsa leta svojega življenja.

Ne glasne besede ne tihe misli niso zadevale bistva. Potikale so se pod tramovi, obvisle so nad kotlički in bakrenimi kozicami in ponvami. Pajčevinate, nekaj, kar bi bilo lahko karkoli.

Poprejšnji občutek ugodja se je spremenil v svoje nasprotje. Zato si je v studenčnico natočil vina, ki so ga dajale brajde pred bajto. Polhi so se hrupno odpravljali na nočni pohod, zmetali so lupine na tla. Pod podplati je pokljalo, ko se je vračal k mizi in rokopisu.

»Trdo delo, priznaj,« je osorno zarenčal, ko je zahrstljalo le preveč.

Brcnil je nekaj polen, ki so se mu znašla pod nogami, da je zaječala ograda pred kaminom.

»No, nič ne marajte,« je godrnjal, ko jih je skrbno pobiral in zložil na kup. »Me je pač premagalo.«

Srebal je in zraven napeto še kar in kar opazoval svoje roke, vsako nadrobnost posebej. Pravzaprav so bile novost. Zdaj, ko jih je odvezal dolžnosti, ki so ji bile zavezane toliko desetletij, so prenehale biti, kar so bile.

»Kot tudi jaz,« je rekel.

Spil je korec do dna in si natočil novega.

»Vsi, ki so v tej zgodovini Hudičeve luknje, so resnica.« Zdaj je že malo momljal, kot bi bil okajen ali utrujen. »Takšni, kot so bili in kot sem jih spoznal. Iz mesa in krvi.«

»Ne gre za njihovo meso in kri.«

Valovi odgovora so bili kot mrzla prha. Zunaj je zazvonilo z malim zvonom, nato z večjim.

Zdaj je pobralo še starega Mežnarja, poslednjega od stare garde, je skomignil in srebnil nov požirek. Preostal sem le jaz. Na to oboje se pije. Mežnar nikoli ni hotel povedati vsega do konca, zelo veliko bi mi prihranil, ko bi ne bil tako trd. Zmeraj je govoril, da moram sam priti do kraja, nihče mi ne more pri tem pomagati, ker si vsak izbere svojo pot do cilja.

»Preklete, in prav je imel!« je zarjul v temo, da so se potuhnili še zadnji, okornejši polhi in vztrajne miši, ki so kot obsedene naskakovale vrečko z moko.

Po pobočju so migetale lučke kot zvezde, dolí v ravnini se je razlivala mestna svetloba v nekaj strnjenih progah.

»Moraš res tako rjoveti?« je izza tramovja vprašala Justina. »Staremu Mežnarju jih menda že privoščiš, te vaške zvonove, zaslužil si jih je.« »Pa še kako,« je zavpil nazaj in objel glavo z rokama. Zavít v rdeče črn kockast koc je takoj pozabil na Justinin glas. Nikoli se ni niti poskusila oglasiti, kadar ni bilo po njem to zares potrebno. To pa je bilo redko.

Spomnil se je, čeprav se ni nameraval, da je brala sproti, kar je skrbno natipkal, skrbno in dokončno, brez popravkov ali dopolnil ali pristavkov, skratka, dokončno. Ni želel, ni pričakoval, ni računil na njeno pripombo. Zato ji ni branil, pa je tudi ne prosil, da to počne. Ustvarjal je svojo stavbo zgodovine Hudičeve luknje, kakor se je razvijala v zanjo živem času, in to je bilo, kar je bilo edino pomembno v vsem njegovem dolgem življenju. Veliko usod je bilo v tem, razvozlal jih je, včasih so ga nekatere s svojo neusmiljenostjo obsedale kot bolezensko stanje, a počasi so se vdajale. Do zadnjega niso odnehale. Končno pa so se razkrojile. Ni se maral čutiti kot zmagovalec, pa tudi kot tujec ne. Toda to je bil, na koncu je to postal. Na neki način izobčen.

Tema se je zgostila, da bi jo rezal. Sedel je in oči so mu prodirale skozi platnice, ki so uklepale desetine in desetine strani. Vsako je znal skoraj napamet. Vedel je, kako so nanizana poglavja, s katerimi gesli jih je opremil.

Čutil pa je tudi, da se primika nekaj, kar je neopazno lebdelo zmeraj nekje v bližini, neka nezavednost obstoja nečesa, s čimer se ni ukvarjal, pa ga je kdaj pa kdaj oplazilo kot vročina ali kakor led.

Kakor novo življenje v maternici, ki bi se rado premaknilo, je začutil.

Tudi topli koc ga ni ogrel. Čeprav so bile noči še prav mile in prijetne, je zadržetal, tudi pijača se ni pretočila v žile, silila je le v možgane.

»Justina!« je zavpil.

Prišla je iz teme, kot bi čakala že ves čas.

»Tu sem, Razodevalec.«

Ni se zdrznil, ker mu je rekla tako, kot je imenoval sebe v mislih.

»Misliš, da sem opravil svoje delo?«

Kljub nerazločnosti je vedel, da nosi nekaj v rokah.

»To ve vsakdo sam.«

Stopila je izza trama tik predenj in odložila pladenj. Primaknila je stol, sedla, poravnala mizo, da se ni več majala.

»Nekaj domače klobase in rženega kruha je, ni dobro, če piješ na tešče.«

»Ne pijem na tešče. Tega me je odvadil stari Mežnar.«

»Mislila sem, da so polhi pojedli tisti kruh z zaseko in ovsene kosmiče.«

»Malo so mi pomagali,« se je gromko zarežal, ker ga je prizor preklal skozinskoz, tako zabaven je bil.

»Toliko časa,« je začel, pa umolknil. Justini ni treba govoriti. Ona sama ve.

»Nazadnje pa se počutiš zunaj vsega tega.«

»Se? Kakor se pač vzame.«

»Nekaj čisto drugega je. Pisal sem, da bi ostalo. Da bi nič ne bilo zamolčano, povedano narobe. Hodil sem leto za letom semkaj. Nobenega podatka nisem izpustil, ničesar zanemaril.«

Nisi, bi morala potrditi. Namesto tega je v temo povedala zbrano, tiho:

»No, in stari Mežnar je umrl.« Zatem je z nespremenjenim glasom, ki se ga je nenadoma zbal, izrekla tisto, kar bi moral on.

»Zdaj ni zares nikogar več. Razen tebe.«

»Zapisal sem samo resnico,« je zakričal v temo. »Zakaj naj bi bilo pomembno, je kdo še živ ali ne?«

Živalice po mlinu so se potuhnile. To je bil zanje neprijeten čas sitnega, sebi sovražnega gospodarja, ki se ne zna krotiti.

»Kot neobdelana klada me je pričakalo, in preden sem odstranil vse odvečno, preden je nastala podoba, ki ji ne moreš oporekati, me je kaj stalo. Vsem skušnjavam sem se uprl, da bi izvrtal vso resnico, vse postavil na svoje mesto.«

»Vendar ne iz ljubezni do stvari same. Ne iz goreče ljubezni.«

Justine ne moreš voditi za nos. To bi končno že moral uvideti.

»Nobenega sovraštva ni več v meni, Justina.«

Njen zadržani smeh je kot zračni val prišel do njega.

»Le kdo zares sovraži sam sebe?«

»Če sem čisto odkrit in pošten, moram priznati, da si življenja poslej ne morem prav predstavljati. Kakor je rekel stari Mežnar: Vsakdo sam do cilja.

Ampak kaj pa potlej?»

»Potlej?» je prišlo kot odmev.

»Vse sem našel, kar sem iskal. Resnici o Hudičevi luknji ne bo mogel oporekati noben zgodovinar, noben kasnejši čas. Gmota, ki me je uklepala, je razkrojena. Če me je res sovraštvo spehalo k mojemu delu, ga ni več. Samo delo in jaz sva ostala.«

Začutil je, da je sam, pa je vseeno govoril naprej.

»Treba je bilo povedati. Treba je bilo dokazati, to sem bil dolžan. Zdaj ima vsak igralec v tisti igri svoje dokončno obličje, svojo vlogo iztočnico.«

Toda Justina se ni več oglasila.

Zamerljivo je nakremžil usta, ker ga je prepustila samega sebi vedno tedaj, kadar jo je zares potreboval. Ampak ne, stisnila jo je iz njegove bližine, da bi se sam spoprijel z vso težo.

»Tako je pač z ženskami!« je zarjovel, da je postala tišina zatem še bolj vpijoča.

Natipal je steklenico z izvirsko vodo in vлил v lončen vrč malo več vina kot vode. Čakal je luno, da bo prinesla svetlobo.

»Veš, Justina,« je rekel, ko se ga je nacedil in je spet zaslišal domače živali, »saj ti ne oporekam. Ti veš zmeraj vse. Ampak priznaj, da je to veliko delo. Veliko zato, ker ima gostoto skoraj pol stoletja. Ker je zgneten iz moje volje in vztrajnosti. Ker sem pojasnil spočetje, rojstvo in rast vseh laži, povezanih s Hudičevo luknjo. Kakor so posamezne usode odmirale, sem jih lahko kronal s smrtjo. Vse sem preživel. Vse je samo v mojih rokah.«

Morala bi reči: Gospodar življenja in smrti, kaj, Razodevalec.

Nje pa ni bilo.

»Mogoče me je res gnalo sovraštvo. Koga ne bi, Justina. Toda ko sem stopil v Hudičevo luknjo čisto zares, ne več kot deček na počitnicah, me je gnala samo zadržana potreba, da izbežam vse do zadnjega zaradi resnice. Bil je strašen pomor. In jaz sem bil eden preživelih. To je lahko razumeti. Vem, da nisi bila na moji strani. Jaz pa sem moral biti na svoji strani. Le da si mi ti rajši obrnila hrbet, kot se potrudila biti na moji strani.«

Vedel je, da že predolgo ni govoril, zato se mu zdaj jezik zapleta bolj, kot bi se mu smel po taki lahki pijači. Ampak ker je čutil po toliko letih resnično olajšanje, ga je imelo, da bi govoril še in še, brez prestanka, kakor ujetnik, ko ga spustijo iz samice.

Nenadoma je prostor zasijal. Polna luna je presekala temo.

»Ko bi vedela, Justina, kako se mi je odpiralo, ko sem se grizel skozi resnico o tej Hudičevi luknji. Ko si sproti brala, nisi nikdar ničesar omenila, pa si morala začutiti. Si, Justina, gotovo si.«

Zdaj vse bolj pozabljam, kako je z njo, je zvibriral misel in se zleknil v naslonjaču daleč nazaj, da se je nevarno zagugal. Ko se je umiril, je spet zadonel navček.

Danes pa kar pogostoma umirajo, je zamomljaj, ker se mu ni ljubilo rjoveti. Ko bi se vsaj Justina bila voljna pogovarjati, ampak misliti na to je jalovo, nikoli je nisi mogel prisiliti k čemu, za las se ni dala premakniti, kadar je sedela na svojem prostoru, ki si ga je sama izvolila.

Do prve zarje, ko je imel navado zadremati, je bilo še dolgo. Z nikomer se ni mogel več meniti, vsi so pomrli, zdaj še Mežnar.

»Ko bi Justina marala,« je zarenčal, »bi lahko šla skupaj od strani do strani. Zaslužen, tak blažen občutek dobro opravljenega dela. No, pa nič.«

Srebrna svetloba je bila tako čista, da je lahko bral. Vid se mu je bil tako popravil, da mu črke niso delale preglavic. Toda bolj ko je bral, bolj se mu je razodevalo, da ne le da ne potrebuje očal, da tudi oči niso potrebne. Strani je prebiral drugo za drugo brez težave, vedel je za vsako vrstico, sleherno črko. Vsebina se je ločevala od papirja in se pretakala vanj, list za listom, poglavje za poglavjem. Vse je bilo notri, v tipkopisu in v njem, knjiga je postajala on in on je bil knjiga, vse te usode in skrivnost so bile on sam, on edini, on vseskozi, in kar je doživljala zloveščega, okrutnega, dokončnega vsake od udeleženih oseb, je bil on, on v odsevih nešteti zrcal, ki so se množila sama v sebi, kot se množijo odsevi v počenih ali hote v polkrogu razvrščenih ogledalih.

»Toliko sem se naučil v teh letih,« je nazadnje rekel, odložil prebrano in se skoraj ustrašil svoje resnobe. »Toliko, da sem bil prepričan, da je za eno življenje več ko dovolj.«

»Šele začel si se učiti,« je rekel Justinin pomirjujoči glas. »Tako nebogljen si kot zmeraj. Koliko bi se šele naučil, ko bi kdaj obstal in si obrisal potno čelo. Koristna kretnja; tudi zate.«

Potreboval bi te, Justina, preklete, je zarentačil. Preveč si dovoljuješ. Pritihotapljaš se samo tu pa tam, kadar se ti zljubi. Nimam rad samovolje, posebej ne tvoje izsiljene.

»Kot da ne bi vedno odločal edinole ti sam,« je razločno zazvenel Justinin glas ob njegovem ušesu, tako da se je zdrznil in s komolcem zadel ob tipkopis, ki se je, razvezan in zato ranljiv, raztresel po vsej mizni površini. Nekaj listov je zaneslo na rob, ne da bi se zmenil za to.

»Od mraka sem, kar je zazvonilo Mežnarju,« je priznal, »sem hudimansko čuden, kot bi ne bil prav pri sebi. Zadelo me je, če priznam ali ne.«

»Človek res ni najsrečnejši sam,« je zabrlel Justinin odgovor in potem je s pojemajočim glasom rekla: »Tebi je prijalo. Nikar se nič ne sprenevdaj, kot da ti ne bi. Vse razen sebe si nas odrinil na stranski tir, da si imel odprte zase vse smeri. Če si nisi bil na jasnem do danes, čutil pa si to, čutil si, kaj upodabljaš skozi vse svoje žive dni, ali ne? Kajti tak slikar kot ti vsaj s slepoto ne more biti udarjen.« Dopustil je, da mu je čelo zdrknilo na roke. Polhi, ki so v predjutrnem mraku prišli oprezovat, zakaj takšna tišina, so se potajili za tramovi. Nagonsko so se bali, kdaj bo izbruhnilo gospodarjevo rjojenje, ki jih je še zmeraj živčno iztirilo, četudi so bili pripravljani nanj. Pri tem so prezrli komaj opazno podrhtevanje gospodarjevega telesa, ki se je treslo od mraza, kot ga je znala zanetiti edinole neizprosna Justinina pravičnost, ki je bedela nad njim in se ji ni bilo mogoče ogniti.